

Početak opsade Sarajeva 1992. godine

Datumi koji se odnose na pitanja početka ili završetka opsade Sarajeva su vrlo često predmeti diskusije jer u historiografiji ne postoji jedinstveno gledište o tome kada je tačno počela i do kada je trajala opsada grada. Stoga smatramo da je neophodno obrazložiti historijski kontekst koji je prethodio opsadi Sarajeva kao i hronološki slijed zbivanja koji se mogu promatrati kao faze u kojima je grad postepeno stavljan u opsadu.

U drugoj polovini 1991. godine, predsjednik SDS-a, Radovan Karadžić je u nekoliko navrata nagovijestio kako namjerava blokirati Sarajevo. Ovakve naznake su posebno uslijedile kao reakcija na Martićevo hapšenje u noći 8/9. septembar 1991. godine. U telefonskom razgovoru kojeg je vodio s Miloševićem, Karadžić je ljutitim tonom nagovijestio katastrofu, proširenje sukoba na BiH, te da mu je **“Romanija javila da se oni pripremaju da blokiraju Sarajevo, niko iz Sarajeva izaći neće moći, to će biti katastrofa”**, uz napomenu da će na ovaj način pripremiti Izetbegoviću. Istog dana, u telefonskom razgovoru s Nikolom Koljevićem, Karadžić je istaknuo: “ma zablokirat će Sarajevo! Iz Sarajeva neće niko moći izaći ni jednim pravcem”, a slične ideje je ponovio i u telefonskom razgovoru sa Momčilom Mandićem i Vitomirom Žepinićem. Plan o blokadi grada objavili su novinari Slobodne Bosne u drugoj polovini novembra 1991. godine. U tekstu su istaknuli kako je, u vezi sa aktualnom regionalizacijom na takozvane Srpske autonomne oblasti (SAO-e), SDS formirala Ratni štab koji je imao namjeru da grad blokira i odvoji od ostatka Republike. Najfrekventniji pravac koji grad spaja sa centralnom i zapadnom Bosnom bio bi blokiran u Krivoglavcima (Vogošća). Prema navedenom planu, put za sjeveroistočnu Bosnu bio bi blokiran u Nišićima (Ilijaš), dok bi veza s istočnom Bosnom bila presječena na području Mokrog.

Generalna proba blokade grada uslijedila je nekoliko sati nakon zatvaranja biračkih mjesta na legalno održanom referendumu za nezavisnost BiH. U noći 1/2. mart 1992, maskirani i naoružani članovi SDS-a, u koordinaciji sa političkim vrhom krnjeg Predsjedništva SFRJ, podigli su barikade na ključnim prilazima i raskrscima u gradu.

U tom periodu, Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Nikola Koljević su, u svojstvu predsjedništva samoproglašene Srpske republike Bosne i Hercegovine, prisustvovali na sastanku krnjeg predsjedništva SFRJ u Beogradu. Na ovoj sjednici, vršilac dužnosti predsjednika

Predsjedništva SFRJ, Branko Kostić, dao je podršku predstavnicima SDS-a iz Bosne, riječima: “.. ne računamo da možemo dijeliti, niti da ćemo crtati nekakve granice između nas; ako se budu crtale, onda će se, vjerovatno, prije crtati – te granice između pojedinih etničkih grupa u Bosni” Budući, dakle, da je u ovom ključnom momentu nakon održavanja referenduma, Karadžić bio u Beogradu, o postavljanju barikada on je dao instrukcije predsjedniku kriznog štaba SDS-a Rajku Dukiću. U telefonskom razgovoru kojeg je iz Beograda vodio sa Dukićem, Karadžić ističe: ‘Večeras nek zatvore sve. ... Nek zatvore sve izlaze ... Neka to bude munjevito...’

Kako je, prema instrukcijama Radovana Karadžića, predsjednik Kriznog štaba SDS-a Rajko Dukić bio zadužen za zatvaranje svih prilaza gradu, u telefonskom razgovoru, 2. marta obavještava ga o uspješno obavljenom poslu: “**Sve je presječeno (...) sve držimo (...) ma sve je blokirano. Drži se sve ovde pod kontrolom. Imali smo kontakt sa armijom**” (ICTY, Transkripti presretnutih telefonskih razgovora između Rajka Dukića i Radovana Karadžića, 1. i 2. marta 1992). Kao reakcija na potpunu blokadu grada, veliki broj građana Sarajeva je spontano izašao na demonstracije, uz pjevanje patriotskih pjesama i uzvikivanje parola *Ne damo Bosnu, Živjet ćemo zajedno, Hoćemo mir, Dolje barikade*. Ispred pomenutih barikada zabilježeno je nekoliko napada na novinarske ekipe, a u vrijeme trajanja barikada, u Sarajevu su ubijene četiri, a ranjene tri osobe. U skladu sa Dukićevim izvještajem Karadžiću, 2. marta, ni jedan autobus nije ušao ni izašao iz grada, a tramvajski, trolejbuski i autobuski saobraćaj u samom gradu je zaustavljen.

Kako je međunarodno priznanje RBiH bilo sve izvjesnije, Načelnik Generalštaba Oružanih snaga SFRJ, general-pukovnik Blagoje Adžić izdaje naredbu da se "u što kraćem roku pristupi formiranju štabova, odreda i brigada dobrovoljačkih jedinica smanjenog sastava i njihovoj adekvatnoj popuni starešinskim kadrom iz JNA i naoružanjem i opremom", te da se izmjesti svo naoružanje i materijalno tehnička sredstva JNA iz "ugroženih objekata," a u cilju pripremanja terena za preuzimanje što više teritorija, prema prethodno definisanim Uputstvima iz decembra 1991. godine. Istovremeno sa ovim aktivnostima, pripadnici SDS-a i JNA, u prvim danima mjeseca aprila okupiraju Sarajevski aerodrom i Centar za obrazovanje kadrova Unutrašnjih poslova BiH na Vracama, čime su preuzeli kontrolu nad vrlo značajnim institucijama u gradu.

Dok su trajali napadi na školu MUP-a, u popodnevrim satima 5. aprila 1992, uslijedila je repriza martovskih demonstracija građana, koji su se, u najvećem broju okupili ispred Skupštine

i krenuli u “rušenje” prethodno postavljenih SDS-ovih barikada na Kovačićima. S ovih barikada, tj. iz pravca benzinske pumpe na Kovačićima i poslovne zgrade preduzeća „Dimnjačar“, otvorena je vatra na grupu građana koji su se nalazili na Vrbanja mostu, kada su ubijena tri, a ranjena četiri civila. Tom prilikom na Vrbanja mostu su ubijeni Muhidin Šabanović, Suada Dilberović i Olga Sučić. Istovremeno, na demonstrante koji su se nalazili na mostu Bratstvo i jedinstvo naoružani pripadnici SDS-a pucali su iz pravca Vraca, kada je teško ranjen jedan civil – Miomir Vučijak, a smrt je nastupila u bolnici. Pucnjava na nenaoružane civile nije uspjela rastjerati demonstrante, koji su oko 14.00 sati provalili u zgradu republičke Skupštine i proglasili “svenarodni parlament”. U zahtjevima “svenarodnog parlamenta” tražile su se ostavke Vlade i Predsjedništva SRBiH, hitno sazivanje Skupštine SRBiH, formiranje Vlade nacionalnog spasa i vanredni izbori. Manifestacija “Mi smo za mir” trajala je tokom cijele noći, a i narednog dana kada se za govornicom smijenilo preko 150 ličnosti iz političkog ili kulturnog života u zemlji.

U Izvještaju kojeg pukovnik JNA Zekanović podnosi GŠ OS SFRJ, vrlo se pohvalno govori o ovim aktivnostima građana: "Odbor koji rukovodi ovom manifestacijom oko 17.00 časova 6. 04. formirao je Vladu nacionalnog spasa od 15 članova sastavljenih od svih nacionalnosti. Jedan od zaključaka odbora je da se JNA stavi u službu naroda i da pristupi razoružavanju svih paravojnih formacija," pod kojima podrazumjeva patriotske snage, a što bi u praksi značilo zadržavanje BiH u sastavu krnje Jugoslavije.

Dok su građani na “zasjedanju parlamenta” u noći 5/6. april insistirali na ostavci Vlade i raspisivanju vanrednih izbora, iz pravca Lapišnice, Crepoljskog, Hreše, Mrkovića i Trebevića bombardirano je područje općine Stari Grad, posebno naselje Jarčedoli. Omer Behmen, dopredsjednik SDA, poručio je “mitingašima da oni mogu mitingovati koliko hoće, dok četnici silaze niz Brus”. U sastavu mješovitih patrola koje su narednog dana, 6. aprila, obišle Jarčedole, nalazio se i sanitetski pukovnik Mladenović iz Komande Druge vojne oblasti JNA, čije su jedinice učestvovala u prethodnom granatiranju grada. U redovnom operativnom izvještaju koji istog dana pukovnik Filipović sa rezervnog komandnog mjesta dostavlja Komandi Druge vojne oblasti navodi se kako je njegov tim “neprekidno” ostvarivao “kontakt i koordinaciju aktivnosti sa Kriznim štabom Pale”, te da se njihova aktivnost odvijala “na praćenju situacije i toka borbenih dejstava u i oko Sarajeva. Pored toga dograđivan je razmještaj i organizovana uspostava veze”.

Kako je zasjedanje “parlamenta” nastavljeno i 6. aprila, Sarajlijama se pridružuju i građani Zenice, Tuzle, Kaknja, Fojnice i drugih gradova širom BiH, nakon čega Karadžić naređuje “da se stopostotno zatvori grad, nikakvi autobusi više ne smiju dolaziti. **Ne smije proći ništa ni iz Semizovca, ni iz Ilijaša (...) na Krivoglavcima, moraju ih stopostotno zaustaviti... Nijedan autobus više ne smije ući u grad (...) nek' se zatvore Hadžići, nek' se zatvori Ilidža**”. Pri povratku autobusa s učesnicima mirovnih demonstracija iz drugih gradova, koji su prije Karadžićeve naredbe o potpunoj blokadi grada uspjeli doći na *Miting za mir*, na relaciji između Ilijaša i Visokog, oko 18.00 sati, “naoružana lica” u maskirnim unifomama sa SDS-ovih barikada, pucali su na jedan od autobusa, uslijed čega je ubijen prosvjetni radnik Novo Kojić iz Vareša, a Niko Pavlić i Juraj Milogović su ranjeni. Nakon što dobija informaciju da bi ovaj skup građana mogao krenuti “đuture gore na Vraca”, Karadžić prijete kako će “svi biti pobijeni”, te da se to “ne smije i ne može dozvoliti” i “neka ne pokušavaju da ulaze u srpsko”. Građani nisu krenuli prema Vracama, kako se Karadžić plašio, nego su ostali pred zgradom Skupštine na Marindvoru, gdje je oko 14.00 sati došlo do pucnjave od strane dobro obučениh snajperista SDS-a, koji su se nalazili u hotelu *Holiday Inn*, što je prouzrokovalo nove žrtve, kada je ranjeno sedam civila.

Istog dana, na sjednici Predsjedništva SRBiH, zaključeno je da se osnuje državna komisija sa zadatkom da utvrdi sve činjenice i konkretnu odgovornost onih koji su pucali na okupljene građane ispred Skupštine, kao i da se “odmah, bez odlaganja” mora osigurati prekid vatre, s naglaskom da “građani BiH neće sukobe nego mir”. Konkretna odgovornost onih koji su pucali na građane nikada nije utvrđena, iako su pripadnici MUP-a uspješno obavili akciju hapšenja snajperista SDS-a u zgradi hotela *Holiday Inn*.

Preuzimanjem vlasti u dijelovima navedenih sarajevskih općina, kao i postavljanjem barikada na glavnim prilazima gradu (Krivoglavci, Stupska Petlja, Ilidža, Ilijaš), Sarajevo se našlo u opsadi. Prethodno je, JNA u organizaciji Komadne 4. korpusa izviđala brda i postepeno zauzimala glavne strateške položaje oko Sarajeva na liniji Lukavica – Vidikovac – Brus – Pale – Borije – Hreša – Mrkovići – Poljine – Vogošća – Žuč – Briješće – Rajlovac – Ilidža. Ova linija, posebno učvršćena tokom mjeseca aprila 1992, ostala je relativno nepromijenjena tokom cijelog perioda opsade.

Dr. Merisa Karović Babić